

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

DOI: 10.67227

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 6

2026

NEMIS TILIDAGI SON KOMPONENTLI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Abduraxmonov Alisher Abdurasul o'g'li

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” Milliy tadqiqot universiteti, o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklarning semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Sonlar ishtirokidagi frazeologizmlar nemis tilining obrazli ifoda vositalari tizimida muhim o'rin egallab, xalqning dunyoqarashi, madaniy tajribasi, baholash mezonlari va milliy tafakkur tarzini aks ettiradi. Tadqiqotda **eins, zwei, drei, sieben, hundert, tausend** kabi sonlar ishtirokida shakllangan frazeologik birliklarning ma'no tuzilishi, ko'chma ma'nosi, emotsional-ekspressiv xususiyati va kommunikativ vazifalari ko'rib chiqiladi. Nemis tilidagi bunday birliklarda son komponenti ko'pincha aniq miqdorni emas, balki ko'plik, kamlik, mukammallik, noaniqlik, takroriylik yoki kuchaytirish ma'nolarini ifodalaydi. Maqolada son komponentli frazeologizmlarning semantik guruhlari aniqlanib, ularning til va madaniyat o'rtasidagi aloqani namoyon etishdagi ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari nemis frazeologiyasini o'rganish, tarjima amaliyoti hamda lingvomadaniy tahlil uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: nemis tili, frazeologik birlik, son komponenti, semantika, ko'chma ma'no, lingvomadaniyat, obrazlilik, frazeologizm, tarjima, milliy tafakkur.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С ЧИСЛОВЫМ КОМПОНЕНТОМ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Абдурахмонов Алишер Абдурасул угли

Национальный исследовательский университет «Ташкентский институт инженеров ирригации и механизации сельского хозяйства», преподаватель

Аннотация

В данной статье рассматриваются семантические особенности фразеологических единиц с числовым компонентом в немецком языке. Фразеологизмы, содержащие числительные, занимают важное место в системе образных средств немецкого языка, поскольку отражают национальное мировосприятие, культурный опыт, оценочные представления и особенности языкового мышления носителей языка. В исследовании анализируются фразеологические единицы с компонентами **eins, zwei, drei, sieben, hundert, tausend**, раскрываются их смысловая структура, переносное значение, эмоционально-экспрессивная окраска и коммуникативные функции. Установлено, что числовой компонент в составе немецких фразеологизмов часто обозначает не точное количество, а такие значения, как множественность, малочисленность, завершённость, неопределённость, повторяемость или усиление признака. В статье выделяются основные семантические группы фразеологических единиц с числовым компонентом и обосновывается их значение в раскрытии взаимосвязи языка и культуры. Результаты исследования могут быть использованы при изучении немецкой фразеологии, в практике перевода и лингвокультурологическом анализе.

Ключевые слова: немецкий язык, фразеологическая единица, числовой компонент, семантика, переносное значение, лингвокультура, образность, фразеологизм, перевод, национальное мышление.

SEMANTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH NUMERICAL COMPONENTS IN THE GERMAN LANGUAGE

Abduraxmonov Alisher Abdurasul o'g'li

National Research University “Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers”, Lecturer

Abstract

This article examines the semantic features of phraseological units with numerical components in the German language. Phraseological expressions containing numerals occupy an important place in the system of figurative means of German, as they reflect the worldview, cultural experience, evaluative attitudes and national way of thinking of native speakers. The study analyzes phraseological units formed

with such numerical components as **eins, zwei, drei, sieben, hundert, tausend**, focusing on their semantic structure, figurative meaning, emotional and expressive potential, and communicative functions. It is revealed that the numerical component in German phraseological units often does not denote an exact quantity, but conveys such meanings as plurality, smallness, completeness, indefiniteness, repetition or intensification. The article identifies the main semantic groups of phraseological units with numerical components and demonstrates their role in representing the relationship between language and culture. The findings of the study may be useful for German phraseology studies, translation practice and linguocultural analysis.

Keywords: German language, phraseological unit, numerical component, semantics, figurative meaning, linguoculture, imagery, phraseologism, translation, national thinking.

Frazeologik birliklar har bir tilning leksik boyligini, milliy tafakkurini, xalqning tarixiy-madaniy tajribasini aks ettiruvchi muhim til hodisalaridan biridir. Ular oddiy soʻz birikmalaridan farqli ravishda tayyor holda qoʻllanadi, koʻchma maʼno kasb etadi hamda nutqqa obrazlilik, taʼsirchanlik va emotsional-ekspressivlik baxsh etadi. Ayniqsa, nemis tilidagi frazeologik birliklar tarkibida son komponentlarining faol ishtirok etishi bu birliklarning semantik jihatdan alohida tadqiq etilishini talab qiladi. Chunki sonlar til tizimida faqat miqdor bildiruvchi birlik sifatida emas, balki madaniy, ramziy, baholovchi va obrazli maʼnolarni ifodalovchi komponent sifatida ham namoyon boʻladi.

Nemis tilida *eins, zwei, drei, vier, sieben, zehn, hundert, tausend* kabi sonlar ishtirokida shakllangan koʻplab frazeologik birliklar mavjud. Masalan, *auf den ersten Blick* — “bir qarashda”, *zwischen zwei Stühlen sitzen* — “ikki oʻt orasida qolmoq”, *alle sieben Sachen packen* — “bor narsasini yigʻishtirmoq”, *tausend Dank* — “ming rahmat” kabi birliklarda son komponenti doimo aniq miqdorni anglatmaydi. Aksincha, u koʻpincha vaziyatni obrazli ifodalash, belgini kuchaytirish, noaniqlik, koʻplik, takroriylik yoki emotsional munosabatni bildirish vazifasini bajaradi.

Son komponentli frazeologizmlar nemis xalqining dunyoqarashi, hayotiy tajribasi va muloqot madaniyati bilan chambarchas bogʻliq. Bunday birliklarda sonlar koʻpincha ramziy maʼno kasb etadi. Masalan, *zwei* soni koʻpincha qarama-qarshilik, tanlov yoki ikkilanish holatini ifodalasa, *sieben* soni toʻliqlik, umumlashtirish yoki xalqona tasavvurlar bilan bogʻliq maʼnolarni anglatadi. *Hundert* va *tausend* sonlari esa koʻpincha aniq hisob-kitob emas, balki koʻplik, ortiqlik, mubolagʻa va kuchaytirish maʼnolarini ifodalash uchun xizmat qiladi.

Bugungi kunda frazeologik birliklarni semantik, lingvomadaniy va tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan oʻrganish tilshunoslikning dolzarb yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki frazeologizmlarni toʻgʻri anglash va tarjima qilish nafaqat ularning lugʻaviy maʼnosini, balki madaniy, obrazli va kommunikativ xususiyatlarini ham hisobga olishni talab etadi. Ayniqsa, nemis tilini chet tili sifatida oʻrganuvchilar uchun son komponentli frazeologik birliklarning semantik xususiyatlarini bilish muloqot jarayonida tabiiylik va aniqlikni taʼminlaydi.

Mazkur maqolada nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklarning semantik xususiyatlari, ularning koʻchma maʼno hosil qilishdagi oʻrni, emotsional-ekspressiv vazifasi hamda lingvomadaniy mazmuni tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi nemis tilidagi son komponentli frazeologizmlarni semantik jihatdan guruhlash va ularning maʼno ifodalash imkoniyatlarini aniqlashdan iborat. Shu jihatdan, ushbu mavzuni oʻrganish nemis frazeologiyasi, qiyosiy tilshunoslik, tarjimashunoslik hamda lingvomadaniyatshunoslik uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklarning semantik xususiyatlarini oʻrganishda, avvalo, umumiy frazeologiya nazariyasi, frazeologik birliklarning semantik tuzilishi, komponentlararo maʼno munosabati hamda sonlarning ramziy-madaniy vazifasiga oid ilmiy qarashlarga tayanish zarur. Ushbu yoʻnalishda Harald Burger, Wolfgang Fleischer, Dmitriy Dobrovolʻskij va Elisabeth Piirainen, shuningdek, nemis tilidagi son komponentli frazeologizmlarni bevosita oʻrgangan tadqiqotchilar ishlari muhim ilmiy asos boʻlib xizmat qiladi.

Harald Burgerning *“Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen”* asari nemis frazeologiyasini oʻrganishda asosiy nazariy manbalardan biri hisoblanadi. Muallif frazeologik birliklarni tayyor holda qoʻllanuvchi, turgʻun, koʻpincha koʻchma maʼnoga ega boʻlgan til birliklari sifatida tavsiflaydi. Burgerning yondashuvi son komponentli frazeologizmlarni tahlil qilishda muhim, chunki bunday birliklarda sonlar koʻpincha oʻzining matematik-miqdoriy maʼnosini yoʻqotib, obrazli va baholovchi semantik vazifa bajaradi. Masalan, *auf den ersten Blick* iborasida *eins/ersten* komponenti aniq sanoqni emas, balki “dastlabki idrok”, “birinchi taassurot” maʼnosini yuzaga chiqaradi. Burger asarida

nemis matnlaridan autentik misollar orqali frazeologizmlarning shakl va funksiyalari yoritilgani ko'rsatiladi.

Wolfgang Fleischerning *“Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache”* nomli tadqiqoti zamonaviy nemis tilidagi frazeologik birliklarning tuzilishi, tasnifi va semantik xususiyatlarini o'rganishda alohida ahamiyatga ega. Fleischer frazeologizmlarni oddiy erkin so'z birikmalaridan farqlovchi asosiy belgilar — turg'unlik, idiomatiklik, ekspressivlik va qayta ishlab chiqariluvchanlik masalalariga e'tibor qaratadi. Ushbu yondashuv son komponentli frazeologik birliklarni tahlil qilishda bevosita qo'llanadi. Masalan, *zwischen zwei Stühlen sitzen* iborasida *zwei* soni ikki real predmetni emas, balki ikki qarama-qarshi holat, tanlov yoki noaniqlik vaziyatini bildiradi. Demak, son komponenti frazeologik butunlik tarkibida mustaqil miqdor ma'nosidan ko'ra semantik-konnotativ vazifani bajaradi. Fleischer asarining 1997-yildagi nashri nemis frazeologiyasi tarixiy va nazariy muammolari, frazeologizm mohiyati va tasnifi kabi bo'limlarni o'z ichiga oladi.

Dmitrij Dobrovol'skiy va Elisabeth Piirainening *“Figurative Language: Cross-Cultural and Cross-Linguistic Perspectives”* asari frazeologik birliklarni madaniyatlararo va tillararo nuqtayi nazardan o'rganishda muhim manbadir. Mualliflar obrazli til birliklari xalqning madaniy tajribasi, qadriyatlar va dunyoni idrok etish usuli bilan bog'liq ekanini asoslaydi. Bu qarash nemis tilidagi son komponentli frazeologizmlar uchun ham muhimdir, chunki *sieben, hundert, tausend* kabi sonlar ko'pincha aniq hisobni emas, balki ramziy, mubolag'ali yoki emotsional ma'nolarni bildiradi. Masalan, *alle sieben Sachen packen* iborasida *sieben* soni “aniq yettita buyum” ma'nosida emas, balki “barcha narsalarini yig'ishtirish” mazmunida qo'llanadi. Dobrovol'skiy va Piirainen tadqiqoti frazeologizmlarni faqat til hodisasi sifatida emas, balki madaniy-kognitiv birlik sifatida tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi.

Nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklarni bevosita o'rgangan maqolalar ham mavzu uchun muhim amaliy material beradi. Jumladan, *“The Symbolism of the Number ‘Three’ in Phraseological Units of the German Language”* nomli maqolada nemis frazeologizmlarida *drei* sonining ramziy va ko'chma ma'nolari tahlil qilinadi. Tadqiqotda son komponenti frazeologik muhitda matematik aniqligini yo'qotib, inson hayoti, faoliyati, baholash va obrazli tasvir bilan bog'liq ma'nolarni hosil qilishi ta'kidlanadi. Bu fikr mavzu uchun muhim, chunki son komponentli frazeologik birliklarning asosiy semantik belgisi aynan sonning miqdoriy ma'nodan ramziy-ko'chma ma'noga o'tishidir. Masalan, *in drei Teufels Namen* kabi iboralarda *drei* soni aniq miqdorni emas, balki kuchli emotsional-ekspressiv munosabatni ifodalashga xizmat qiladi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklar semantik jihatdan murakkab va ko'p qatlamli hodisadir. Bir tomondan, ular umumiy frazeologik belgilar — turg'unlik, idiomatiklik, obrazlilik va ekspressivlikka ega bo'lsa, ikkinchi tomondan, ularning tarkibidagi son komponentlari o'ziga xos ramziy-ma'noviy yukni bajaradi. Sonlar frazeologik birliklarda ko'pincha aniq miqdorni emas, balki umumlashtirish, mubolag'a, tartib, qarama-qarshilik, to'liqlik, noaniqlik yoki baholash ma'nolarini yuzaga chiqaradi. Shu sababli mazkur mavzuni semantik va lingvomadaniy yondashuv asosida o'rganish nemis frazeologiyasi, tarjimashunoslik va qiyosiy tilshunoslik uchun dolzarb hisoblanadi.

Tahlil va natijalar

Nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklar semantik jihatdan tahlil qilinganda, sonlar har doim ham o'zining asl miqdoriy ma'nosida qo'llanmasligi kuzatiladi. Aksariyat hollarda ular frazeologik birlik tarkibida ko'chma, ramziy, emotsional-ekspressiv va baholovchi ma'no hosil qiladi. Tadqiqot davomida nemis tilidagi *eins, zwei, drei, vier, sieben, zehn, hundert, tausend* kabi sonlar ishtirokidagi frazeologizmlar tahlil qilindi va ularning asosiy semantik guruhlari aniqlandi.

Birinchi guruhga boshlanish, dastlabki taassurot va birlamchilik ma'nosini bildiruvchi frazeologizmlar kiradi. Bunda ko'pincha *eins / erste* son komponenti ishtirok etadi. Masalan, nemis tilidagi *auf den ersten Blick* frazeologik birligi o'zbek tilida “bir qarashda”, “dastlabki taassurotga ko'ra” ma'nolarini bildiradi. Bu birlikda *ersten* komponenti aniq tartib soni sifatida emas, balki insonning birinchi idroki, dastlabki bahosi va tezkor xulosasini anglatadi. Masalan: *Auf den ersten Blick scheint diese Aufgabe leicht* — “Bir qarashda bu vazifa oson ko'rinadi”. Bu yerda son komponenti vaqt va idrokning boshlang'ich nuqtasini ifodalaydi.

Shuningdek, *in erster Linie* frazeologizmi “birinchi navbatda”, “avvalo” ma'nosida qo'llanadi. Masalan: *In erster Linie muss man die Bedeutung des Ausdrucks verstehen* — “Avvalo, iboraning ma'nosini tushunish kerak”. Bu frazeologik birlikda son komponenti ustuvorlik, muhimlik va tartiblangan fikrni bildiradi. Demak, *eins / erste* komponenti nemis frazeologiyasida ko'pincha “boshlanish”, “asosiylik”, “ustuvorlik” ma'nolari bilan bog'liq.

Ikkinchi guruhni ikkilanish, qarama-qarshilik va tanlov holatini bildiruvchi frazeologizmlar tashkil etadi. Bu guruhda *zwei* son komponenti faol qoʻllanadi. Masalan, *zwischen zwei Stühlen sitzen* iborasi soʻzma-soʻz “ikki stul orasida oʻtirmoq” degan maʼnoni bildiradi, lekin frazeologik maʼnoda “ikki oʻt orasida qolmoq”, “ikki tomon oʻrtasida aniq qarorga kela olmaslik” mazmunini anglatadi. Masalan: *Nach dem Streit zwischen seinen Freunden saß er zwischen zwei Stühlen* — “Doʻstlari oʻrtasidagi janjaldan keyin u ikki oʻt orasida qoldi”. Bu birlikda *zwei* komponenti real ikki predmetni emas, balki ikki xil pozitsiya, ikki xil manfaat yoki ikki qarama-qarshi vaziyatni ifodalaydi.

Yana bir misol — *zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen*. Ushbu frazeologizm oʻzbek tilidagi “bir oʻq bilan ikki quyovni urmoq” iborasiga mos keladi. Masalan: *Mit dieser Reise kann ich zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen* — “Bu safar orqali bir oʻq bilan ikki quyovni urishim mumkin”. Bu yerda *zwei* soni ikki foyda, ikki natija yoki ikki maqsadni bildiradi. Demak, *zwei* komponenti nemis tilida baʼzan qarama-qarshilikni, baʼzan esa ikki tomonlama foyda yoki ikki natijani anglatadi.

Uchinchi guruhga tezlik, osonlik va qisqa muddat maʼnosini bildiruvchi frazeologizmlar kiradi. Bunda koʻpincha *drei* son komponenti ishtirok etadi. Masalan, *in drei Sekunden* oddiy birikma sifatida “uch soniyada” maʼnosini bildiradi, ammo ayrim nutqiy vaziyatlarda u juda tez bajarilgan harakatni ifodalash uchun qoʻllanadi. Frazeologiklashgan shaklda esa *bis drei zählen können* iborasi “oddiy narsani tushuna olish”, “eng sodda narsani bilish” maʼnosida ishlatiladi. Masalan: *Er kann kaum bis drei zählen* — “U hatto eng oddiy narsani ham tushunmaydi”. Bu birlikda *drei* soni aniq hisoblash chegarasi emas, balki soddalik va elementar bilim mezoni sifatida ishlatilgan.

Shuningdek, *aller guten Dinge sind drei* iborasi nemis tilida keng tarqalgan boʻlib, “yaxshi narsalar uch marta boʻladi”, “uchinchi urinish omadli boʻladi” degan mazmunni bildiradi. Masalan: *Ich versuche es noch einmal, aller guten Dinge sind drei* — “Yana bir marta urinib koʻraman, uchinchi urinish omadli boʻladi”. Bu yerda *drei* soni ramziy maʼno kasb etadi va xalqona tasavvurda tugallik, omad va ijobiy natija bilan bogʻlanadi.

Toʻrtinchi guruhni toʻliqlik, umumlashtirish va butunlik maʼnosini bildiruvchi frazeologizmlar tashkil qiladi. Bu guruhda ayniqsa *sieben* soni muhim oʻrin tutadi. Nemis tilidagi *alle sieben Sachen packen* iborasi soʻzma-soʻz “yettita narsasini yigʻmoq” degani boʻlsa-da, frazeologik maʼnoda “bor narsasini yigʻishtirmoq”, “joʻnab ketishga tayyorlanmoq” degan mazmunni bildiradi. Masalan: *Nach dem Streit packte er seine sieben Sachen und ging weg* — “Janjaldan keyin u bor narsasini yigʻishtirib ketdi”. Bu yerda *sieben* soni aniq yettita predmetni emas, balki shaxsga tegishli barcha narsalarni bildiradi.

Yana bir misol — *im siebten Himmel sein*. Ushbu ibora oʻzbek tilidagi “yettinchi osmonda yurmoq”, yaʼni “juda baxtli boʻlmoq” maʼnosiga yaqin. Masalan: *Nach der guten Nachricht war sie im siebten Himmel* — “Yaxshi xabardan keyin u juda baxtli boʻldi”. Bu frazeologizm *sieben* soni yuqori darajadagi baxt, ruhiy koʻtarinkilik va ideal holatni ifodalaydi. Natijada *sieben* komponenti nemis frazeologiyasida koʻpincha toʻliqlik, mukammallik va kuchli emotsional holat bilan bogʻliq ekani aniqlanadi.

Beshinchi guruhga aniqlik, tartib va rasmiylik maʼnosini bildiruvchi frazeologizmlar kiradi. Masalan, *unter vier Augen sprechen* iborasi soʻzma-soʻz “toʻrt koʻz ostida gaplashmoq” degan maʼnoni bildiradi. Frazeologik jihatdan esa “yakka tartibda, xoli gaplashmoq” degan mazmunga ega. Masalan: *Ich möchte mit Ihnen unter vier Augen sprechen* — “Siz bilan xoli gaplashmoqchiman”. Bu yerda *vier Augen* ikki kishining koʻzlarini bildiradi, ammo ibora umumiy holda maxfiy, shaxsiy va bevosita suhbat vaziyatini anglatadi.

Bunday birliklarda son komponenti real predmetlar yigʻindisidan kelib chiqqan boʻlsa-da, frazeologik maʼnoda kommunikativ vaziyatni ifodalaydi. Yaʼni, *vier* soni “ikki kishi oʻrtasidagi shaxsiy suhbat” obrazini yaratadi. Bu esa son komponentining frazeologik birlik tarkibida kontekstual va obrazli vazifa bajarishini koʻrsatadi.

Oltinchi guruhni koʻplik, mubolagʻa va kuchaytirish maʼnosini bildiruvchi frazeologizmlar tashkil etadi. Bunda *hundert* va *tausend* sonlari faol ishtirok etadi. Masalan, *tausend Dank* iborasi “ming rahmat” maʼnosida qoʻllanadi. Bu yerda *tausend* soni aniq miqdorni emas, balki minnatdorlik darajasining kuchliligini bildiradi. Masalan: *Tausend Dank für Ihre Hilfe* — “Yordamingiz uchun ming rahmat”. Bu birlikda son komponenti emotsional-ekspressiv kuchaytirish vositasi sifatida namoyon boʻladi.

Shuningdek, *hundertmal sagen* iborasi “yuz marta aytmoq” degan soʻzma-soʻz maʼnoga ega boʻlsa-da, koʻpincha “juda koʻp marta aytmoq”, “takror-takror aytmoq” maʼnosida ishlatiladi. Masalan: *Ich habe dir das schon hundertmal gesagt* — “Men senga buni yuz marta aytdim”. Bu yerda *hundert* soni aniq 100 martalik takrorini emas, balki gapiruvchining noroziligi, charchogʻi yoki taʼkidini ifodalaydi.

Yettinchi guruhga noaniqlik va taxminiylilik maʼnosini bildiruvchi son komponentli birliklar

kiradi. Masalan, *ein paar* birikmasi grammatik jihatdan “bir juft” yoki “bir necha” ma’nosini bildirsa-da, nutqda ko‘pincha aniq bo‘lmagan oz miqdorni ifodalaydi. *Ein paar Worte sagen* — “bir necha so‘z aytmoq” iborasida miqdor aniq emas, balki qisqa va umumiy fikr bildirish nazarda tutiladi. Masalan: *Ich mo‘chte ein paar Worte zu diesem Thema sagen* — “Men bu mavzu yuzasidan bir necha so‘z aytmoqchiman”. Bu turdagi birliklarda son komponenti aniqlikdan ko‘ra taxminiylik va umumiylikni bildiradi.

Quyidagi jadval tahlil qilingan frazeologik birliklarning semantik xususiyatlarini umumlashtiradi.

№	Nemischa frazeologik birlik	So‘zma-so‘z ma’nosi	Frazeologik ma’nosi	Son komponentining semantik vazifasi
1	auf den ersten Blick	birinchi qarashda	dastlabki taassurotga ko‘ra	boshlanish, dastlabki idrok
2	in erster Linie	birinchi qatorda	avvalo, birinchi navbatda	ustuvorlik, muhimlik
3	zwischen zwei Stühlen sitzen	ikki stul orasida o‘tirmoq	ikki o‘t orasida qolmoq	qarama-qarshilik, ikkilanish
4	zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen	bir zarb bilan ikki pashshani urmoq	bir ish bilan ikki natijaga erishmoq	ikki tomonlama foyda
5	aller guten Dinge sind drei	yaxshi narsalar uchta	uchinchi urinish omadli bo‘ladi	ramziylik, omad, tugallik
6	alle sieben Sachen packen	yetti narsasini yig‘moq	bor narsasini yig‘ishtirmoq	umumlashtirish, to‘liqlik
7	im siebten Himmel sein	yettinchi osmonda bo‘lmoq	juda baxtli bo‘lmoq	yuqori emotsional holat
8	unter vier Augen sprechen	to‘rt ko‘z ostida gaplashmoq	xoli, yuzma-yuz gaplashmoq	maxfiylik, bevosita muloqot
9	tausend Dank	ming rahmat	juda katta minnatdorlik	kuchaytirish, ekspressivlik
10	hundertmal sagen	yuz marta aytmoq	juda ko‘p marta takrorlamoq	mubolag‘a, takroriylik

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklar semantik jihatdan bir necha asosiy vazifani bajaradi. Birinchidan, ular miqdoriy ma’noni obrazli ma’noga aylantiradi. Ikkinchidan, ular nutqda emotsional-ekspressivlikni kuchaytiradi. Uchinchidan, son komponentlari madaniy va ramziy mazmunni ifodalashga xizmat qiladi. To‘rtinchidan, bunday frazeologizmlar tarjima jarayonida so‘zma-so‘z emas, balki ma’no va ekvivalentlik asosida talqin qilinishi kerak.

Masalan, *zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen* iborasini o‘zbek tiliga so‘zma-so‘z “bir zarb bilan ikki pashshani urmoq” deb tarjima qilish tabiiy chiqmaydi. Uning o‘zbek tilidagi muqobili “bir o‘q bilan ikki quyovni urmoq” shaklida beriladi. Xuddi shuningdek, *im siebten Himmel sein* iborasi “yettinchi osmonda yurmoq” tarzida tarjima qilinishi mumkin, chunki o‘zbek tilida ham mazkur obraz mavjud. Ammo *alle sieben Sachen packen* iborasini “yettita narsasini yig‘moq” tarzida tarjima qilish noto‘g‘ri bo‘ladi; u “bor narsasini yig‘ishtirmoq” deb berilishi lozim.

Umuman olganda, nemis tilidagi son komponentli frazeologizmlar miqdoriy birliklarning semantik kengayishi natijasida yuzaga kelgan obrazli til birliklari hisoblanadi. Ular nemis xalqining dunyoni obrazli idrok etish usuli, kommunikativ madaniyati va baholash mezonlarini aks ettiradi. Son komponentlari frazeologik birliklarda aniq hisobni emas, balki insoniy holat, baho, munosabat, his-tuyg‘u va madaniy tasavvurlarni ifodalashga xizmat qiladi. Shu sababli ularni semantik va lingvomadaniy jihatdan o‘rganish nemis tilini chuqur anglash, tarjima sifatini oshirish hamda frazeologik kompetensiyani rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklarning semantik tahlili shuni ko‘rsatadiki, bunday birliklarda sonlar ko‘pincha o‘zining bevosita miqdoriy ma’nosida emas, balki ko‘chma, ramziy, baholovchi va emotsional-ekspressiv ma’noda qo‘llanadi. Frazeologik birlik tarkibiga kirgan son komponenti umumiy ibora mazmuniga singib ketadi va mustaqil hisob-son ma’nosidan ko‘ra obrazli ifoda

vositasi sifatida xizmat qiladi.

Tahlil jarayonida *eins*, *zwei*, *drei*, *vier*, *sieben*, *hundert*, *tausend* kabi sonlar ishtirokidagi nemis frazeologizmlari turli semantik guruhlarga ajratildi. Jumladan, *eins* / *erste* komponenti ko‘pincha boshlanish, birlamchilik va ustuvorlik ma‘nolarini; *zwei* komponenti ikkilanish, qarama-qarshilik yoki ikki tomonlama natijani; *drei* komponenti ramziylik, omad va tugallikni; *vier* komponenti shaxsiy muloqot va maxfiylikni; *sieben* komponenti to‘liqlik, umumlashtirish va yuqori emotsional holatni; *hundert* va *tausend* komponentlari esa ko‘plik, mubolag‘a, kuchaytirish va ta‘kid ma‘nolarini ifodalashi aniqlandi.

Aniq misollar tahlili shuni tasdiqlaydiki, *zwischen zwei Stühlen sitzen*, *zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen*, *alle sieben Sachen packen*, *im siebten Himmel sein*, *unter vier Augen sprechen*, *tausend Dank* kabi frazeologik birliklarda son komponenti matnning semantik va pragmatik ta‘sirchanligini oshiradi. Bunday birliklar nutqda nafaqat ma‘lumot berish, balki baholash, munosabat bildirish, holatni obrazli tasvirlash va emotsional ta‘sir ko‘rsatish vazifasini ham bajaradi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, son komponentli frazeologizmlar nemis xalqining madaniy tajribasi, milliy tafakkuri va obrazli dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim lingvomadaniy birliklardir. Ularni o‘rganish nemis tilining frazeologik boyligini chuqur anglashga, frazeologik birliklarning ko‘chma ma‘nolarini to‘g‘ri talqin qilishga hamda tarjima jarayonida ekvivalent variantlarni tanlashga yordam beradi. Shunday qilib, nemis tilidagi son komponentli frazeologik birliklar semantik jihatdan ko‘p qatlamli, obrazli va madaniy mazmunga ega til birliklari hisoblanadi. Ularning tahlili frazeologiya, semantika, tarjimashunoslik va lingvomadaniyatshunoslik sohalari uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Kelgusida ushbu mavzuni o‘zbek, rus va ingliz tillaridagi son komponentli frazeologizmlar bilan qiyosiy tahlil qilish yanada kengroq ilmiy natijalar berishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Burger H. *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015.
2. Fleischer W. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2. Auflage. – Tübingen: Niemeyer, 1997.
3. Dobrovol’skij D., Piirainen E. *Figurative Language: Cross-Cultural and Cross-Linguistic Perspectives*. – Berlin/Boston: De Gruyter Mouton, 2021/2022.
4. *The Symbolism of the Number “Three” in Phraseological Units of the German Language* // Молодой ученый. – 2020.